

CARDOLANIN NIMISTÖSTÄ JA ASUTUSHISTORIASTA

Cardolanin nimistön ja ihmisasutuksen kaksituhatuotista kehityshistoriaa ei ole helppo summata muutamalla lauseella. Nimistön luomisessa olen seurannut J.R.R. Tolkienin metodologiaa ja korvannut kaikki muut paitsi haltiakielet vastaavilla meidän maailmamme kielillä. Lännenmiesten kielestä *adûnaicista* kehittynyt yleiskieli *sōval phāre* on korvattu alkuteoksessa vanhalla englannilla ja Kersti Juvan käännöksessä sekä pelissä suomella, lukuunottamatta kahta termiä: kielen lempinimeä *westron* (adûni) ja Númenorin käännösnimi *Westerness*.

Satujen ja tarujen mukaan joskus myyttisellä ajalla koko eteläistä Eriadoria peittivät sankat aarniometsät. Ihmisten esi-isät jotka levittäytyivät asumaan näihin metsiin olivat sukua Halethin kansalle ja puhuivat omaa kieltään, jota lähinnä bēorilaisista ja hadorilaisista heimoista polveutuneet númenorilaiset eivät voineet ymmärtää. Heitä alettiin kutsua haltiakielisellä nimellä *gwaithûrim*, ”varjon kansa”, koska he asuivat kaikenkattavan metsän varjossa, ja koska númenorilaisten näkökulmasta he elivät barbaarisessa tietämättömyydessä – toisin sanoen Melkorin henkisen vaikutuksen alla.¹

Tämän metsäisen maan läpi kulki valtavan leveä ja hidassetinen virta, jonka uoma jäi heti rannikolta poistuttua suurten puiden hämärän varjon alle. Siksi sille annettiin Númenorilaisten kartoissa nimeksi *Gwathir*, Varjovirta. Joen nimen loppuosa muuttui myöhemmin muotoon –ló (sindarin ’suomaa’ varhaisemmasta muodosta *loga*, joka on peräisin kantasasta *log* ’märkä, kostea, soinen’), sillä päästyään suurille soille asti (minne perustettiin Tharbad) númenorilaiset luulivat, että joki saa alkunsa noilta soilta. Silloin ei vielä tunnettu Maitokymmiä, ja niin nimi muuttui nykymuotoon *Gwathló* (’soilta virtaava varjoisa joki’).²

Númenorin kuningas Tar-Aldarion perusti joen suuhun sataman, *Lond Daerin*, sillä sieltä saattoi hankkia runsaasti puuta Númenorin laivastollisuuden tarpeisiin. Pikku hiljaa Númenorin hakuupartiot tunkeutuivat yhä syvemmälle ja syvemmälle Eriadoriin. Metsien huvetessa númenorilaisten ja keskimaalaisten välit kiristyivät pian avoimeksi vihanpidoksi. Alkuperäisasukkaat tekivät aseellista vastarintaa satojen vuosien ajan, mutta lopulta númenorilaisten ylivoimaiset rauta-aseet veivät voiton. Osa alkuperäiskansoista pakeni Númenorin mahtia kauemmas sisämaahan, vuorille ja kukkuloille, joilla heidän kaukaisia jälkeläisiään elää ylä. Muuten tämä Vanhempi Väki hävitettiin täysin tai se sulautui númenorilaisiin valloittajiinsa ja omaksui heidän kielensä, josta kehittyi lännen yleiskieli, *westron*.

Aikojen myötä Cardolanin ikimetsät katosivat laivanmastoiksi ja polttoaineeksi. Lisäksi númenorilaiset polttivat tahallaan tuhansia hehtaareja metsää tuhotakseen niissä asuvat metsäläiset, jotka eivät tunnustaneet Númenorin ylivaltaa. Laajat maa-alueet läänitettiin Númenorista tulleille vallasherroille. Toisen Ajan loppupuolella Eriadoriin pakeni ns. Uskollisia (s. *Elendili*, ad. *Nimruzirim*), joita vainottiin Númenorissa. Nämä uskonnolliset pakolaiset muuttivat yleensä Eriadorin pohjoisosiin Evendimin järven ympäristöön, missä he asuivat haltioiden kuninkaan Gil-Galadin suojeluksessa. Vain harvat jäivät Cardolanin avarille, heinää kasvaville tasankomaille.

Kuten taruissa kerrotaan, **Arnor**, Pohjois-Valtakunta, sai alkunsa kun Númenorin tuhon jälkeen neljä myrskyn kiidättämää laivaa toi Baranduinin suulle joukon Númenorin Uskollisia Elendil Pitkän johdolla. Elendilin ja hänen jälkeläistensä johdolla rakennettiin kivettyjä valtateitä, sitoja ja

¹ *HoME XII*, s. 330. Viite 76.

² Keskenäisten Tarujen Kirja, s. 359-362.

kaupunkeja. Maanmittarit laativat ensimmäiset tarkat Eriadorin kartat. Samalla useimmat paikat saivat ensi kertaa virallisen, sindarinkielisen nimensä. Hallitsevan luokan muodostaneet Uskolliset *dúnedain* käyttivät kotikielensä sindaria erottuakseen rahvaasta. Westroninkieliset luonnonnimistä pidettiin kiinni: *Mitheithel* > Maitokymi, *Amon Sûl* > Viimapää. Sen sijaan suurten asutuskeskusten nimet, kuten *Tharbad* ja *Fornost*, syrjäyttivät rahvaankieliset käänöksensä (Turku, Pohjanlinna) myös kansan suussa.

Joidenkin nimien samankaltainen ääneasu johti väistämättä kielellisiin piloihin. *Baranduinia* (s. ”kullanruskea virta”) kutsuttiin westronissa samalta kuulostavalla nimellä *Branda-nîn* (”Rajajoki”), sillä se erotti Cardolanin ja Arthedainin toisistaan. Koska joki oli tunnetusti samea ja liejuinen, se vääntyi kansan suussa nopeasti muotoon *Bralda-hîn* (”Rankkivuo”).

Viimeinen *dúnedainin* ylikuningas Eärendur jakoi vuonna 861 testamentissaan Arnorin kolmen riitaisan poikansa kesken. Hän olisi halunnut luovuttaa valtikkansa keskimmäiselle pojalleen **Thorondurille**, joka oli hengeltään ja ruumiiltaan kaikkein sopivin kuninkaaksi, mutta valtakunnan mahtimiehet eivät suostuneet perimysjärjestyksen muuttamiseen. Näin syntyivät Arthedainin, Cardolanin ja Rhudaurin kuningaskunnat.

Vanhimman veljen johtama Arthedain oli valtio Rankkivuon pohjoispuolella ja Evendimin järven ympärillä, jossa asui suhteellisesti eniten *dúnedainia*. Cardolan oli perimysvaltioista vaurain ja taajaväkisin. Siihen kuului kaikki maa suurten virtojen välissä, rannikolta Viimavaaroille asti. Gwathlón vuosittaiset tulvat tekivät siitä erityisen hedelmällisen, vaikka Cardolan olikin saanut nimensä kuivien, heinän peittämien kukkuloittensa mukaan. Nuorin veljeksistä sai kyseenalaisen kunnian hallita Itämaata, Rhudauria, jonka uppiniskainen kansa oli vasta vähän aikaisemmin alistettu *dúnedainin* vallan alle.

KUNINGASVALLAN AIKA

Cardolan oli siis rannikkovaltio, jolla oli aina ollut enemmän yhteistä Gondorin kuin Isildurin perikunnan kanssa. Se hallitsi sekä vesiteitse käytävää kauppaa että pohjoisen ja etelän välillä kulkevia karavaanireittejä. Cardolanin pääkaupunki, Tharbad, oli syntynyt näiden kulkureittien risteykseen, jossa sillä oli myös yksinoikeus Khazad-dûmin kääpiökaivannon kanssa käytävään kauppaan.

Thorondurista siinneet Cardolanin kuninkaat olivat yleisesti ottaen hyvin pidettyjä. Heidän suurin sisäpoliittinen ongelmansa liittyi maanjakoon: Toisin kuin harvaanasutussa pohjolassa, Cardolanissa suurin osa maasta kuului jo jollekin – lähinnä Númenorin vallan päivinä syntyneelle voimakkaalle maa-aatelille. Kuninkailta puuttuivat laajat omat läänitykset, joiden tuotolla he olisivat voineet harjoittaa itsenäistä politiikkaa. Tämä johti aatelisneuvoston korostuneeseen merkitykseen. Aateliston vastapainoksi kuninkaat pyrkivät kehittämään omia tulonlähteitään, erityisesti kaupankäyntiä ja käsiteollisuutta.

Thorondurin pojanpojanpoika Terennil (1079-1153) lopetti rahvaan perinteisen yhteisomistuksen jakamalla maan pienempiin tiluksiin. Lisäksi hän kannusti suurimittaista lampaanhoitoa. Pian tuhatpäiset lammaslauhat laidunsivat kaikkialla Cardolanin vihreillä kukkuloilla, ja verkakaupan tuomat voitot mahdollistivat hänen pitää yllä hovia, armeijaa ja laivastoa. Samalla hän onnistui vähentämään Cardolanin perinnöllisten ruhtinaiden valtaa. Valtion ylijäämän Terennil käytti maan ostoon ja ulkopoliittikkaan: Perimysvaltiot sotivat jatkuvasti Amon Sûlin tornista ja sen Näkykivistä, joka Eärendurin testamentissa oli jätetty perillisten yhteiseen huostaan.

Cardolan oli pitkään perimysvaltioista voimakkain ja useimmiten sodassa Arthedainin ja Rhudaurin muodostamaa liittoa vastaan. Kiistat Arthedainin kanssa liittyivät myös Rankkivuon pohjoispuolella olevien laajojen ja asumattomien salomaiden omistukseen. Kuningaskunnan sotalaitoksessa palkkasotureilla oli alusta lähtien korostunut merkitys. Taloudellisesti ja poliittisesti omavarainen aatelisto oli velvoitettu vain 40 päivän sotapalvelukseen vuosittain. Kuningashuoneen ja sotalaitoksen tärkeimmän tukipylvään muodosti **rakkereiksi** kutsuttu alempi maa-aateli, maan huomattavin sotilasluokka. Rakkerit polveutuivat Númenorin varhaisen varusväen ja keskimaalaisten rakastajattarien puoliverisistä jälkeläisistä, joista tuli ensin palkkasotureita ja sittemmin Cardolanin suurimpia maanomistajia. Rakkerit taistelivat raskaasti panssaroituina tiiviissä keihäsmuodostelmissa.

PERIKADOSTA PERIMYSSOTAAN

Cardolanin kulta-aika päättyi vuonna 1235, jolloin kuningas Calimendil ja suurin osa hänen armeijastaan tuhoutui pohjoisessa Cameth Brinissä. Rhudaurin kuningassuku oli syösty vallasta ja Calimendil vaati itselleen kruunua äitinsä suvun kautta. Lähes koko Rhudaur oli jo Calimendilin hyppysissä, kun avunpyyntöön vastanneet Gundabadin hiidet ilmestyivät Rhudaurin puolelle ja hyökkäsivät kuninkaan armeijan kimppuun kesken voitonjuhlien. Viisitoista vuotta kestäneen sisällissodan jälkeen aatelisneuvosto valitsi kuninkaaksi Calimendilin pikkuserkun Tarcilin, mutta yhtenäisen kuningaskunnan aika oli ohi. Uuden kuninkaan valta jäi ehdolliseksi.

Cardolanin Tarcil III ja Rhudaurin Aldor olivat viimeiset perimysvaltojen kuninkaat jotka olivat Isildurin perillisiä suoraan alenevassa polvessa. Tähän vedoten Arthedainin uusi kuningas Argeleb I vaati 1349 itselleen koko Arnorin ylikuninkuutta. Cardolan hyväksyi Argelebin ylivallan; kolme vuotta myöhemmin alkoi Ensimmäinen Pohjansota jossa Arthedain ja Cardolan taistelivat rinnan Rhudauria ja sen puolelle tullutta Angmari noitavaltakuntaa vastaan. Suurten sotien aikakausi käynnisti myös ensimmäiset laajamittaiset väestön muuttoliikkeet koko Eriadorissa.

Sumuvuorten itäpuolelta kotoisin olevat **pohjanmiehet** olivat asettuneet jo 1100-luvulla heimokunnittain kuningas Terennilin kutsusta asumaan puskuriksi Rhudaurin ja Cardolanin väliselle autiolle ylänkömaalle. 1300-luvulla pohjalaisia tuli vielä enemmän palvelemaan palkkasotureina Cardolanissa jota uhkasivat samaan aikaan Rhudaur, hiidet ja Gwathlón yli ryöstöretkiään tekevät mustainmaalaiset. Faerdorista tuli ensimmäinen Cardolanin ruhtinaskunta, jossa pohjalaiset maahanmuuttajat muodostivat enemmistön väestöstä. Pohjalaiset elivät heimo- ja sukukunnittain ja pitäytyivät sitkeästi omissa tavoissaan ja kielessään. Sotimaan tulleet, usein naimattomat miehet katsoivat olevansa maata viljelevän rahvaan yläpuolella. Pohjanmiesten nimet, linnat ja kylät on kaikissa tapauksissa korvattu gootin kielellä: **Audarik** ("Rikkauksien hallitsija"), **Burh Sakyons** ("Vainolinna"), **Wulfdals** ("Susilaakso").

Maitokymin ja Kohuveden välillä asuneet **puolituiset** pakenivat joukolla sotaa Rhudaurista etelään ja länteen, Karvajalat Briimaahan ja Väkevät Tharbadin pohjoispuolelle Joutsensoille. Puolituisklaanien hidas, heinäsirkkamainen vaellus Eriadorin halki kesti kolmesataa vuotta, kunnes Arthedainin Argeleb II luovutti heille omat maansa Sûzassa autonomiseksi läänitykseksi. Samalla puolituiset luopuivat omasta vanhasta kielestään *kudukista* ja omaksuivat kehittyneemmän westronin.

Cardolanin viimeinen kuningas Ostoher kaatui 1409 poikineen Hautakeroilla taistelussa Angmaria vastaan. Vaikka Toinen Pohjansota päättyikin lopulta Arthedainin voittoon, Cardolanissa kuningassuvun sammuminen poisti käytännössä viimeisen pidäkkeen ruhtinaiden väliseltä avoimelta valtataistelulta. Thalionin käräjillä kokoontunut aatelisneuvosto päätti 1414 virallisesti

lakkauttaa kuninkuuden ja valita yhden keskuudestaan ylipäälliköksi (*canotar*). Pian jokainen ruhtinaista julisti itse itsensä ylipäälliköksi, muiden ylipäällikköjen nauraessa...

Ruhtinaskuntien hajoaminen alkoi lähes välittömästi itse kuningaskunnan luhistumisen jälkeen. Pohjoinen rajamaakunta *Dyr Erib* hävitettiin Toisessa Pohjansodassa eikä kukaan enää asettunut asumaan sinne. Meren ja kukkuloiden välissä sijaitseva *Ethir Gwathlón* kreivikunta yritti selvittää väestökadosta houkuttelemalla Välimaan mustalaisia uudisasukkaiksi ja apuväeksi. Välimaan kansa oli kasvanut suurilukuisaksi ja kärsi jatkuvasta uusien laidunmaiden puutteesta. Ensimmäisenä Gwathlón yli muuttivat Murchadhit ja Padraicit, jotka asutettiin maanpuolustushengessä Girithlinin vastaiselle rajalle. Huomattuaan väenottojen tyhjentäneet kylät ja keskushallinnon olevan ripeässä hajoamistilassa, heimot kutsuivat kaikki sukulaisensakin jaolle.

Mustainmaalaisille maksettiin asepalveluksesta yleensä maana, jota Ethil Gwathlón ruhtinaalla oli runsaasti. Muutamassa sukupolvessa heillä oli hallussaan jo lähes puolet koko kreivikunnan maaomaisuudesta. Cardolaniin muuttaneiden sivistyneiden mustainmaalaisten halethin-sukuinen kieli on tässä korvattu kokonaisuudessaan gaelilla (mm. *Gleann Ruadh* < Punasola), kun taas Mustainmaassa villinä asuvat sukulaisensa puhuvat piktiä. Vuonna 1503 Fearchar-klaanin johtaja Gordaich, joka oli samaan aikaan Ethir Gwathlón *herdir dagarim* eli sotaväen ylipäällikkö, valtasi kreivikunnan pääkaupungin Mistalondën, syöksi viimeisen ruhtinaan vallasta ja julisti itsensä kuninkaaksi. Näin sai alkunsa *Saralainn* ("Loistava maa"), ja *gwathruimin* jälkeläiset saivat tavallaan korvauksen esi-isiansä kärsimyksistä. Saralainnista tuli itsenäinen kuningaskunta, jonne myöhemmin muutti ruton ja sotien ajamana paljon pakolaisia sekä pohjoisesta että etelästä, entisen Cardolanin vaurain osa.

PERIMYSSODASTA RUTTOON

Palkkasotilaiden hopea-ajan sanotaan alkaneen vuonna 1459, jolloin jäljelle jääneet rakkerit piirittivät *hîr Daeron Fëotaria*, Faerdorin kreivikunnan hallitsijaa ja canotaria, saadakseen tältä palkkarahansa. Arthedainin huomio oli tuolloin kiinnittynyt pohjoiseen ja Gondor oli vasta selviytymässä omasta veljessodastaan. Cardolanin johto siirtyi Tyrn Gorthadin Annaelilta Faerdorilaisille canotareille, joiden menestys perustui suurelta osin pohjanmiesten raskaisiin ratsusotilaisiin.

Poliittisesta epävakaudesta ja satunnaisista katovuosista huolimatta Cardolan alkoi pikku hiljaa toipua Toisen Pohjansodan aiheuttamasta tuhosta. Faerdorin tyrannia päättyi vuonna 1509 siihen että omat ratsujoukot surmasivat viimeisen *canotarin*, Daeron II Pahan ja kreivikunta jaettiin pohjanmiesten johtosukujen kesken. Tharbad oli säilyttänyt merkityksensä verkateollisuuden ja kääpiöiden kanssa käytävän kaupan keskuksena. Se siirtyi suoraan Gondorin valtapiiriin. Gondor osoitti muutenkin kiinnostusta pohjoisen tapahtumiin. Se nimitti uuden *canotarin* ja huolehti siitä, että sen kauppalaivat saattoivat jatkossakin purjehtia turvallisesti Gwathlóa ylös.

Sisällissodat olivat näivettäneet aatelisneuvoston, ja oli jopa puhetta kuningaskunnan palauttamisesta. Silloin, vuonna 1636, iski Musta Rutto. Rutto osui Cardolaniin pahimpaan aikaan, juuri ennen kylvöä. Gwathlón valuma-allas kärsi suhteellisesti kaikkein eniten. Kahden vuoden kuluessa joka toinen cardolanilainen oli menehtynyt ja enemmistö maaseutukaupungeista oli täysin hylätty. Rutto romahdutti täysin Cardolanin talouden. Väestöromahdusta seurasi ensin yksi yltäkylläinen vuosi, jolloin ruoasta oli ylitarjontaa, sen jälkeen työvoimapula nosti hinnat pilviin. Seitsemästä kreivikunnasta hengissä selviytyi neljä: *Tyrn Gorthad*, *Girithlin*, *Dol Tinereb* ja *Dol Caladir*.

Tyrn Gorthad säilytti merkityksensä vain, koska sen alueella sijaitsivat Hautakerot jonne kuninkaat ja edainin esi-isät oli haudattu. Siitä tuli Arthedainin vasalli ja se lakkasi olemasta edes teoriassa osa Cardolania. Myös Girithlinin vannoi uskollisuutta Arnorin ylikuninkaalle. Sen harvaanasutut maat olivat selvinneet rutosta paremmin kuin muut, mutta Girithlinin onnea vainosivat useat uhat: Mustan metsän kirotut puuhenget, villit metsäläiset ja lukemattomat pahat olennot, jotka olivat asettuneet asumaan sen ylängöille. Dol Tinereb autioitui pahemmin ja suurin osa sen kaupungeista hylättiin. Rhudaurin vuorilaisten ja hiisien ryöstöretket tekivät tinerebiläisten elämästä epävarmaa ja asutus alkoi keskittyä Baranduinin ja Gwathlón valuma-alueille, pois kukkuloilta.

Tiiviisti asuttu Dol Caladir oli kärsinyt rutosta kaikkein eniten. Kymmenestä ruttoa edeltäneestä kaupungista selvisi vain kaksi, Argond ja Undrond. Ruttopakolaiset, rosvot ja työttömiksi jääneet pohjalaiset palkkasoturit ottivat maat haltuunsa ja jakoivat ne keskenään. Rosvojen vainoamat caladirilaiset asettivat itsensä pohjanmiesten suojeluksen, vaikka nämä uudet ruhtinaat alkoivatkin rahvaan suojelun sijasta lähinnä kinastella keskenään. Näille torninherroille kuuluvaa Dol Caladiria alettiin nimittää pohjanmiesten kielellä *Luhathgardsiksi* ("Kirkas maa"). 1600-luvun jälkipuoliskolle näin tultaessa olemme saapuneet tilanteeseen, jossa haltiakieli on katoamassa ihmisten tajunnasta ja se yhdistyy enää lukemattomiin raunioihin, jotka täplittävät Cardolanin punakultaisia kukkuloita. Vuosisadan loppuun mennessä viimeiset Númenorin perilliset ovat jättäneet maan.

Arnorin jako vuonna III 861.

Arnor Suuren Ruton jälkeen III 1650.